

İlk ve Acil Yardım Programında Öğrenim Gören 1. ve 2. Sınıf Öğrencilerin Ölüm Algılarının Metafor Analizi ile İncelenmesi

Çıkrık, Tülay¹; Büyükalan, Sevil Filiz²

(1) Bilecik Şeyh Edebali üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, İlk ve Acil Yardım Programı, Bilecik, Türkiye

(2) Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Ankara, Türkiye

Sorumlu yazar: Çıkrık, Tülay tulay.cikrik@bilecik.edu.tr

Makale Gönderim 24 Ocak 2021; ; Makale Kabul 7 Mayıs 2021 ; Makale Yayım: 25 Mayıs 2021

ÖZ

Amaç: İlk ve acil yardım programında öğrenim gören öğrencilerin ölüm algılarını metafor analizi ile belirlemesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntemler: Çalışmanın örneklemini 2019-2020 yılı ilk ve acil yardım programında öğrenim gören (n=141) tüm öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın uygulanması için Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Rektörlüğü'nden 12/11/2019-E.33617 sayılı yazı ile anket uygulama izini alınmıştır. Araştırmaya 141 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların her birinin "Ölüm... gibidir, çünkü ..." ibaresini tamamlanmasıyla elde edilen ham veriler, nitel veri çözümleme teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırma bulgularına göre katılımcıların ölüm kavramına ilişkin toplam 68 adet geçerli metafor üretilmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından 9 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Üzüntü ve acıların sonu yönüyle ölüm, vaktin bitmesi yönüyle ölüm, başlangıç yönüyle ölüm, geri dönüşümü olmayan yönüyle ölüm, kaçınılmaz son yönüyle ölüm, bilinmezlik ve belirsizlik yönü ile ölüm, üzüntü ve acı veren yönüyle ölüm, ani gelişen yönüyle ölüm, sonsuzluk yönüyle ölüm. En çok metafor bulunduran kategori, "bilinmezlik ve belirsizlik yönü ile ölüm" en az metafor bulunduran kategori "üzüntü ve acıların sonu yönüyle ölüm" olduğu görülmüştür.

Sonuç: Ölüm eğitimin ilk ve acil yardım programının müfredatına dahil edilmesi ölüme ilişkin duyguların farkındalığına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ölüm, İlk ve Acil Yardım, Metafor, Paramedik.

Metaphor Analysis of Death Perceptions of 1st and 2nd Grade Students of First Aid and Emergency Programs

ABSTRACT

Objective: This study was conducted to determine the death perceptions of the students studying in the first and emergency aid programs through metaphor analysis.

Materials and Methods: The sample of the study consists of all students (n = 141) studying in the first and emergency aid program of 2019-2020. For the implementation of the research, survey application permission was obtained from Bilecik Şeyh Edebali University Rectorate with a letter dated 12/11/2019-E.33617. 141 students participated in the study. The raw data obtained by completing the statement "Death is like because..." was analyzed by using qualitative data analysis techniques.

Findings: According to the research findings, a total of 68 valid metaphors related to the concept of death of the participants were produced. These metaphors were then collected under 9 different conceptual categories in terms of their common features. Death as the end of sorrow and pain, death as the end of time, Death by re-starting direction, death in its irreversible direction, death in its inevitable last aspect, death with obscurity and uncertainty direction, death in the direction of sadness and pain, death in sudden aspect, death aspect of eternity. It was seen that the category with the most metaphors was "death in terms of uncertainty and uncertainty" and the category with the least metaphor was "death in terms of the end of sorrow and pain".

Conclusion: Inclusion of death education in the curriculum of the first and emergency aid program will contribute to awareness of feelings about death.

Keywords: Death, First and Emergency Aid, Metaphor, Paramedic.

1.Giriş

Acil Sağlık Hizmetleri teknikeri bilinen tabiri ile paramedik, profesyonel eğitim almış kişiler tarafından uzmanlaşmış ekiplerle acil hastalık, yaralanma ve kaza vb. durumlarda tıbbi araç ve gereç desteği ile olay yerinde, nakil sırasında, ikinci veya üçüncü basamak sağlık kuruluşuna ulaştırılana kadar gerçekleştirilen tüm tedavi edici ve iyileştirici teknik ve uygulamalara acil sağlık hizmetleri denmektedir. Bu doğrultuda acil tıbbi yardıma ihtiyacı olan bireye olay yerinde gerekli acil tıbbi bakımı profesyonel şekilde başlatıp hastaneye nakli sırasında da ambulansla devam ettiren, hastane acil servisinde hasta/yaralı ile ilgili gerekli bilgi ve kayıtları teslim edinceye kadar, görev yapan sağlık profesyonelleridir [1]. Türk Tıp Sözlüğüne göre ölüm; canlıların yaşam belirtilerinin tamamen, geriye dönüşümsüz olarak kaybolması, kan dolaşımı, solunum ve beyin işlevlerinin sona ermedir [2]. Geçmişten günümüze kadar ölüm olgusu merak uyandırıcı, korkutucu, düşündürücü dinamikliğini korumuş bunun sonucu olarak da insanoğlunun doğrudan etkileyerek yaşam tarzını belirleyen bir unsur olmuştur. Coğrafi, kültürel, sosyal yapı olarak birbirinden farklı olan toplumlar da bile ölüm ile ilgili inaç, adet ve davranışlar arasında birçok benzerliklerin olduğu görülür. Bu da ölüm evrensel bir özellikte olduğunu gösterir. Bu nedenle ölüm olgusu yalnızca sosyal normlar ya da bilimsel araştırmalar bağlamlarında değil, siyasi, ekonomik, dinsel, yazınsal ve medyatik alanlarda da ele alınıp, çok sayıda eserler üretilmesine, üzerinde düşünülmesine neden olmuştur. Bu bağlamda insanın ölümün yaşamındaki anlamı ve yaşamda oynadığı rol, birçok düşünür tarafından tanımlanmaya, yorumlanmaya çalışılmıştır [3, 4, 5]. Çünkü ölüme ilişkin duygu, düşünce ve algılar,

yaşamın anlamlandırılmasında önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir [6]. Ölümün en fazla yaşandığı ve anlamının sorgulandığı ortamlardan birisi hastanelerdir. Gelişen bilim ve teknoloji ile birlikte yaşamı uzatan teknolojik yöntemler ve araçlar gelişmiştir. Bu durum sağlık bakım ortamlarında ölüm, biyo-psiko-sosyal bir olgu olmaktan daha çok tıbbi bir durum haline gelmesine neden olmuştur. Dolayısı ile ölümün anlamı hastane ortamında dönüşüme uğrayarak tıbbi başarısızlık olarak da değerlendirilebilmektedir [7]. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2019 yılında ölen kişi sayısı 435 bin 941 dir. Ölümler nedenlerine göre incelendiğinde, %36,8 ile dolaşım sistemi hastalıkları, %18,4 ile iyi ve kötü huylu tümörler, %12,9 ile solunum sistemi hastalıkları olduğu bildirilmiştir [8]. Yaşamlarının en zor anında ölmekte olan hastalara müdahale etmek sağlık profesyonellerinin birçok alanda bilgi, beceri ve tecrübe sahibi olmasını, krizi uygun şekilde yönetebilmelerini gerektirir. Ölmek üzere olan bireylere hizmet sunmanın temelinde, sağlık profesyonellerinin ölüm ve ölümcül hastaya nasıl davranılmasına ilişkin eğitilmeleri ölüm karşısında hissedilen duygular ile kendi davranışlarının altında yatan algılara ilişkin iç görüş kazanmalarında yatar. Bu sayede, sağlık profesyonellerinin ölüme yükledikleri anlamlar açığa çıkarılmalıdır. Kendi ölümlülükleri ile yüzleşemeyen ve bu gerçeği kabullenemeyen sağlık profesyonelleri, ya ölüm korkularını hasta ve ailesine yansıtır ya da ölümcül hastaya müdahale etmekten uzaklaşır [9]. Ölmekte olan hastaların spirüel, sosyal, fiziksel, psikolojik ihtiyaçlarının neler olduğunun bilinmesi ve bunların karşılanabilmesi, hayatın son anında nitelikli hizmet sunulabilmesi için gereklidir. Bunun için öncelikli olarak bu alanda çalışan, ölmek üzere olan bireye hayat kurtarıcı müdahaleler gerçekleştiren sağlık profesyonellerinin ölüme ilişkin olumlu, kabul edilebilir tutum geliştirmiş olmaları gerekir [10].

Ölümü yaklaşan bireye müdahalede bulunmak veya bir insanın ölümüne tanık olmak oldukça stres verici ve duygusal açıdan yıpratıcı durumlar yaşanmasına neden olabilmektedir [11].

Metafor kelimesi etimolojik olarak birleşik kelime (meta+ phora) olarak izah edilen “metaphora”ya dayanır. “Meta”, “öte” anlamında gelen, “phora” ise “taşımak” anlamını çağrıştıran Yunanca kökenli kelimelerdir. Latin yazarlar, metafor kavramını aktarma, taşıma veya benzetme olarak kullanmışlardır. Metafor ile vurgulanan ise bir kavramın, olgunun veya olayın başka bir kavram, olgu veya olaya benzetilerek açıklanmasıdır [12]. Bilim insanları metaforu, algısal eşlik olan bir objeden diğerine geçen anlam aktarımı, hadiselerin meydana gelişi ve işleyişiyle ilgili düşünceleri yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden zihinsel imge olarak adlandırmışlardır [12, 13, 14]. Eğitim, yönetim, sağlık gibi alanlarda anlaşılması güç olan, farklı, birçok anlamın yüklenebildiği belirli bir nesne ya da durumun anlam, önem ve biçiminin daha anlaşılır ifade etmek için metaforlar kullanılmıştır. Böylece eylemlerin altında yatan algı ve tutumların anlaşılması kolaylaştırılmaktadır. Literatür incelendiğinde metafor çalışmaları, insanların kendi dünyalarını anlamalarına ve doğrultuda yaşamlarını şekillendirilmesine yönelik kuvvetli bir bellek haritalama ve prototip mekanizması olarak kullanılmaktadır [15].

Literatürde sağlık profesyonellerinin kendi ölümlülüklerini kabul edememeleri, modern yaşamla ölümlerin daha çok hastanelerde yaşanması, ölümü yaklaşan hasta ve yakınları ile nasıl davranılacağı, ayrıca gelişen teknolojiyle hasta bireylerin ölümünün gerçekleşmemesi gerektiği, ölümün üstesinden gelinmesi gereken düşman olduğu algısının olması sağlık profesyonellerini ölümü yaklaşan hasta ve yakınlarının olduğu birimlerde çalışmak istememe, çalışmak zorunda kaldığında ise onlardan uzaklaşma, hak ettikleri hizmetleri hastalardan esirgeme gibi davranışlarda

bulunduğu belirtilmektedir [12, 16]. Sağlık profesyonellerinin kaçınmaya yönelik tutumu hasta bireylerin kendilerini değersiz, terk edilmiş, bütünlükleri ve özerklikleri ihlal edilmiş hissettirmektedir [6]. Literatürde ölümle ilgili birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Ulusal ve uluslararası yapılan çalışmalara bakıldığında ölüm anksiyetesi, ölüm korkusu, ölüm sürecinde yaşanan duygular gibi konulara ağırlıklı olarak yer verildiği görülmektedir [17, 18]. Örneğin, hemşirelerde ölümle karşılaşma sıklığının ölüm kaygısına etkisini, yoğun bakım hemşirelerin ölüm kaygısı, üniversite öğrencilerin ölüm anksiyetesi, ölüm kaygısıyla baş etme, ölüme verilen anlam, dindarlık, ölüm kaygısı ve ölüm korkusunun incelenmesi gibi çalışmalara rastlanılmıştır [19, 20, 21, 22]. Çalışmalarda genellikle örneklem grubu hekim, hemşire gibi sağlık profesyonelleri veya hemşirelik, tıp, ebelik okullarında eğitim alan öğrencilerdir. Ancak ilk ve acil yardım öğrencilerin ölümün nasıl algılandıklarını belirlemeye ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bakımdan çalışmamız orijinal olacaktır. İlk ve acil yardım programı öğrenciler hem mesleki uygulama derslerinde hem de yaz stajlarında birçok kez ölüm ile karşılaşmaları kaçınılmazdır. Bu doğrultuda öğrencilerin ölüm kavramı hakkında algılarının, düşüncelerin, tutumlarının belirlenmesi gerektiği fark edilmiştir.

Bu araştırmada bir üniversitede İlk ve Acil Yardım programında öğretim gören öğrencilerin “ölüm” kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri metafor aracılığıyla belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

İlk ve Acil Yardım öğrencilerinin ölüm kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar nelerdir?

İlk ve Acil Yardım öğrencilerinin ürettikleri metaforlar hangi kategoriler altında toplanabilir?

İlk ve Acil Yardım öğrencilerinin ürettikleri metaforların gerekçeli ifadeleri nelerdir?

Üretilen metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanmaktadır?

2. Gereç ve Yöntem

2.1. Gereç

İlk ve acil yardım programında öğrenim gören öğrencilerin, ölüm kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığı ile ortaya çıkartmayı amaçlayan bu çalışma betimsel olarak planlanmış ve nitel araştırma teknikleri çerçevesinde metaforik veri analiziyle sonuçlar elde edilmiştir. Metaforların nitel veri toplama aracı olabileceği ve onları güçlü ve zengin bulgular elde etmede kullanılabilmesi belirtilmektedir [24, 25]. Araştırmada nitel araştırma türlerinden biri olan fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji, farkında olunan ancak net olarak anlaşılabilen bu nedenle derinlemesine ve ayrıntılı fikir sahibi olunmayan olgulara odaklanmaktadır [25]. Araştırmanın uygulanması için Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Rektörlüğü'nden 12/11/2019-E.33617 sayılı yazı ile anket uygulama izni alınmıştır. Araştırmanın tüm aşamalarında araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

2.2. Yöntem

2.2.1.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesinde 2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde ilk ve acil yardım programına kayıtlı, aktif devam eden birinci ve ikinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Bu doğrultuda 141 öğrenciden veri toplanmıştır.

2.2.2.Verilerin Toplama Aracı

Araştırmanın uygulanması için kurumdan gerekli izinler alınarak ders saatlerinde araştırmacı tarafından, araştırma konusuna ilişkin bilgi verilmiş katılımcılardan sözel onam alındıktan sonra hazırlanan anket formları katılımcılara dağıtılarak 20 dakika süre verilmiş. Araştırmacı

bu süre içinde sınıfta bizzat bulunmuştur. Ancak uygulama anında güvenirliliğin sağlanması için içerikle ilgili herhangi bir genel yorum ve yönlendirme yapılmadan gerçekleştirilmiştir. Daha sonra araştırmacı tarafından formlar geri toplanmıştır. Araştırmaya katılımcıların ölüm kavramına ilişkin zihinsel imgelerini belirlemek için "Bana göre ölüm ..... gibidir, çünkü ....." şeklinde oluşturulan cümleyi tamamlamaları istenmiştir. Cümleyi ölüm kavramı ilgili düşünceleri doğrultusunda tek bir metafor oluşturarak tamamlamaları söylenmişti. Genellikle metafor çalışmalarında kullanılan bu yöntemde "gibi" ifadesi ilgili kavramı başka bir kavrama aktararak benzeştirme oluşturulması, "çünkü" ifadesi ise bu benzetmenin mantıklı bir nedene temellendirilmesi için kullanılmaktadır.

2.2.3.Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen verilerle içerik analizi yapılmış, belirlenen metaforlar ve kavramsal kategorilere ayrılmış ilgili alan yazın ile ilişkilendirilmiştir. İçerik analizin amacı, sözel ya da yazılı olarak elde edilen ham verilerin okuyucunun rahatlıkla anlayabileceği şekilde temaların saptanmasıdır [25]. Öğrencilerin geliştirdikleri metaforların analiz edilmesinde aşağıdaki aşamalar takip edilmiştir.

Kodlama ve ayıklama aşaması: Bu aşamada katılımcıların oluşturduğu metafor imgesi çizelgesi oluşturulmuştur. Bu çizelge doğrultusunda öğrencilerden toplanan verilerde belli bir metaforu açık ve net olarak tanımlanıp tanımlanmadığına bakılmıştır. Burada her bir öğrencinin dile getirdiği metaforlar kodlandı (yol, işkence, karanlık oda, saat vb.). Bu süreçte metafor yerine öğrencilerin görüşlerini içeren, herhangi bir metafor oluşturamayan, veya "gibi..." ifadesini dolduran ancak "çünkü ..." ifadesini doldurmayan katılımcıya ait 61 doküman çıkarılarak çalışmadan dışlanmıştır.

Örnek metafor imgesi derleme aşaması: Araştırmada 141 öğrenciden toplamda geçerli 68 adet metafor oluşturmuştur. Bu metaforları en iyi

etmektedir. (bkz. Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

“Bir gölge gibidir, ölene kadar bizle, öldükten sonra, yakınlarımızla dolaşan gibidir. Sıkıntılı bir hayat gölgeye benzetirsek ölen kişi o gölgeden kurtulur ve yakınları artık sıkıntıdan düşer.”(K1)

“50-60 lı yaşlardan sonra bir kurtuluş gibidir. Çünkü Bana göre belirli yaştan sonra yaşam kaliteli değildir. Makinelere, ilaçlara bağlı yaşam acı vericidir.”(K9)

Vaktin bitmesi yönüyle ölüm: Bu kategoriyi 9 öğrenci 7 metafor ile temsil etmektedir.(bkz. Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

“Saat gibidir. Hayat gibi zamanda durur. Ölüm sana ayrılan saatin tükenmesidir.” (K6)

“Sigara gibidir. Herkesin bir zamanı var, o zaman aynı sigara gibi azalır ve en sonunda biter. Ölüm gerçekleşir.” (K26)

“Çiçek gibidir. Ölümü çiçekle tasvir edersek eğer tohum evresi cenin halimiz, tohumdan çıkma doğum. Günler geçtikçe büyümemiz ve çiçek olmamıza kadar geçen süredir. Bir rüzgâr da salınızdır, elbet bizde zamanı gelince öleceğiz, vakti gelince solan çiçek.” (K40)

Sonsuzluk yönüyle ölüm: Bu kategoriyi 4 öğrenci 3 metafor ile temsil etmektedir. (bkz. Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

“Gökyüzü gibidir. İnsanlar ölünce sonsuzluğa ulaşır. Benim için de gökyüzü sonsuzluğu ifade eder.”(K74)

“Okyanus gibidir. Çünkü İnandığımız bazı değerler ölümün sonsuz bir hayat olduğunu söylüyor.” (K48)

“Kainat gibidir. İçinde sonsuz yaşanılacak hayat bulundurur.”(K3)

Başlangıç yönüyle ölüm: Bu kategoriyi 9 öğrenci 8 metafor ile temsil etmektedir.(bkz. Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

“Diriliş gibidir, İki farklı yerde de yaşamımız devam eder. Tekrar var olmak üzere bir kez ölürüz. Sonra bir şekilde diriliriz.” (K16)

“Yeniden başlamak için ilk adım gibidir. Çünkü öldüğümüzde hayatın yeniden başlayacağına ve yeniden dirileceğimizi düşünüyorum.” (K19)

“Göç gibidir. Çünkü İyi şeylerin ödülü kötü şeylerin cezası için bu dünyadan göç edersin. Ölüm ahret hayatının başlangıcıdır.” (K90)

“İlkbahar gibidir. Çünkü ilk bahar yeni başlangıçlara gebedir. Ölümde ilkbahar gibi başlangıçtır.” (K101)

Geri dönüşümü olmayan yönüyle ölüm: Bu kategoriyi 8 öğrenci 8 metafor ile temsil etmektedir. (bkz. Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir

“Kaybettiğim cüzdan. Hem içindekilere ihtiyacım vardır hem de asla bulamayacağım bir yerdedir. Ne gidenler dönmediler...”(K80)

“Suyun buharlaşması gibidir. O kişinin geri dönmemesinin imkânı yoktur. Geri döneceğine dair hiçbir umudun olmamasıdır.” (K38)

“Cam gibidir. Hayat can, ölüm ise o camın kırılmasıdır. Kırıldı mı geri dönüşü yoktur.” (K24)

Kaçınılmaz son yönüyle ölüm: Bu kategoriyi 8 öğrenci 7 metafor ile temsil etmektedir. (bkz. Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

“Yemek gibidir. Çünkü Her güzel şeyin bir sonu vardır. Ölüm yemeği bitmesidir.” (K15)

“Alışveriş. Çünkü Yaşamımız boyunca çok güzel ve ya çok kötü şeyler yaşayabiliriz. En güzel en kötü anılar bir gün son bulur.” (K30)

“Çaresizlik gibidir. Elinizden hiç bir şey gelmez. Bazı şeylerin önüne geçemeyiz. Ne kadar üzülsek de o an geldiğinde teslim oluruz. Bu hayata belli bir zaman yaşarız ve her canlı bir sebeple ölür. Sonsuzluğa ulaşır.”(K53)

“Doğum gibidir. Doğumu durduramazsın ölümü de. Her canlı ölümü tadacaktır.”(K92)

Bilinmezlik ve belirsizlik yönü ile ölüm: Bu kategoriyi 20 öğrenci 17 metafor ile temsil etmektedir.(bkz. Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

Tablo.1: Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı*

Kategoriler	Metaforlar	frekans f%	metafor sayısı n %
Bilinmezlik ve belirsizlik yönü ile ölüm	Siyah boya, bitmeyen yol, gezegen, karanlık oda, kitap, tünel, boşluk (2), karanlık yol (3), deprem, kara delik(2), film, roman, kapalı kutu, kuyu, sınav, çiğköfte	20 (25)	17 (25)
Geri dönüşümü olmayan yönüyle ölüm	Kül, cam, buhar, sebze, son sayfa, kaybedilen cüzdan, patlamış lamba, uzay,	8 (10)	8 (11.7)
Üzüntü ve acı veren yönüyle ölüm	İşkence, Antarktika, savaş;(2),oyuncak, otobüs, deniz, gözyaşı, üst geçit, bulut, mağara, güneş	12 (15)	11 (16.1)
Başlangıç yönüyle ölüm	Kapı, diriliş, adım(2), doğum, labirent, kitap, göç, ilkbahar	9 (11.2)	8 (11.7)
Kaçınılmaz son yönüyle ölüm	Yemek, alışveriş, kitap, oyun(2), doğum, su, çaresizlik	8 (10)	7 (10.2)
Anı gelişen yönüyle ölüm	Kanser, hapşırma, buz dağı, duvar, sevgili	5 (6.2)	5 (7.3)
Sonsuzluk yönüyle ölüm	Kâinat, okyanus, gökyüzü (2),	4 (5)	3 (4.4)
Vaktin bitmesi yönüyle ölüm	Saat(3), sigara, çiçek, sonbahar, su, kum satı	9 (11.2)	7 (10.2)
Üzüntü ve acıların sonu yönüyle ölüm	Gölge, kurtuluş (4)	5 (6.2)	2 (2.9)

“Yol gibidir. Öldükten sonra ne olacağını bilemez insan. Uzun yolda yürür ama nereye varacağını bilemez. Yolun bir sonu var mı? Onu da bilemez Çünkü ölümden uzun yol gibi belirsizdir.” (K14)

“Ölüm gezegen gibidir. Kocaman bir boşluk. Gezegen koca bir boşluk ve içinde bir dünya şey bulduran yer gibidir. Gezegenler bilinmezliklerle doludur.” (K18)

“Çiğ köfte yemek gibidir. İsteyerek yediğin çiğ köftenin sonrasında ben de mide bulantı ardından kusma ve karın ağrısına sebebiyet verir. İsteyerek yemek ve sonrasında pişmanlık duymak. Pişmanlık ve korku dolu bir belirsizliktir. Ne ve nasıl olacağı muğlak. (K37)

“Bitmek bilmeyen bir tünel gibidir. Çünkü tüneller karanlık ve korkutucu olur ve sonun ne olacağını bilemezsin, korkuda olur ve en önemlisi çıkacağın yere çok merak edersin.” (K39)

“Karanlık gibidir. Yaşamımız sonlandığında her şey biter ve kendimizi karanlıkta boşlukta buluruz. Ne olacak ne bitecek bilemeyiz. Önümüzü göremeyiz.” (K42)

Üzüntü ve acı veren yönüyle ölüm: Bu kategoriyi 12 öğrenci 11 metafor ile temsil etmektedir. (bkz. Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

“Deniz gibidir. Çaresiz kalmak. Keşfedilmemiş bir denizin ortasında çaresizce kalmak.” (K43)

“Dolu gelen otobüs. Çünkü Onun yanına gitmek istersin ama gidemezsin. Çaresizlik içinde kalırsın. Üzülürsün ama faydasız.” (K35)

“Savaş gibidir. Kişi ruhen ve bedenen sevdiklerinin yanından ayrılır. Buna karşı elinden hiçbir şey gelmez, ölümden savaş gibi çevresindekilere de zarar verir.” (K32)

“İşkence gibidir. Teyzem vefat ettiğinde çocuğunu da bırakıp gitmişti ki bu çok üzücü bir travma olmuştu benim için. Dün ulaşabildiğiniz kişiye ulaşamamaktır. Telefon rehberinde adını silmeye kıyamayıp arayınca da kimsenin açmayacağını bile üzülmektir.” (K12)

Anı gelişen yönüyle ölüm: Bu kategoriyi 5 öğrenci 5 metafor ile temsil etmektedir. (bkz.

Tablo1.) Aşağıda bu kategoride bulunan katılımcı ifadelerinden örneklere yer verilmiştir.

“Sevgili gibidir. Kavuşulmayan bir sevgili hasreti. Çünkü İkinin de ne zaman geleceği belli değil.” (K91)

“Yüksek bir duvar. Yoluna giden bir insanın önünü aniden keser ölüm.” (K85)

“Buz dağı gibidir. Çünkü önceden tahmin edemezsin. Birden bire çıkar karşına. Buz dağı gibi.”(K78).

“Mağara gibidir. Karanlığı beni korkutan, içinde kalmaya mahkûm olduğum fakat bir türlü kurtulamadığım korku veren bir yer. Korkunun ecele faydası yoktur. Birden bire gelişir. Tıpkı mağarada gezerken aniden kuyuya düşmek gibi.”(K71)

4.Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, ilk ve acil yardım programında öğrenim gören öğrencilerin ölüm kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgelerini (metaforları) kullanarak ölümle ilgili algılarını tespit etmek ve bu meteforları belli kavramsal kategoriler altında toplamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

İlk ve acil yardım programında öğrenim gören öğrencilerin ölüm kavramına ilişkin metaforları kavramsal kategorilere ayırdığımızda en çok metafor bulunduran kategori “Bilinmezlik ve belirsizlik yönüyle ölüm” olduğunu görmekteyiz. Bu kategoride 20 öğrenci tarafından 17 ayrı metafor üretilmiştir. Çalışma grubunun %25 i bu kategoride bulunmaktadır. En az metafor üretilen kategori “Üzüntü ve acıların sonu yönüyle ölüm” kategorisidir. Bu kategoride 5 öğrenci tarafından 2 metafor üretilmiştir. Çalışma grubunun %2,9 i bu kategoride bulunmaktadır.

Çalışmamızda en fazla metafor üretilen kategori “Bilinmezlik ve belirsizlik yönüyle ölüm” kategorisidir. Belirsizlik sıklıkla ifadelerin karışıklığını, anlaşılmazlığı, şartların değişkenliği veya çelişkili olabilen çeşitli yorumların ve bakış açılarının olduğu durumlar olarak bildirilmektedir [26]. Bilinmeyi “görünmez ama

var olduğuna inanılan, ancak sadece nerede ne zaman ve nasıl karşılaşılabileceği kestirilemeyen tehdit ya da ümitlerin tümü” olarak tanımlanmıştır [27]. Bu tanımlardan anlaşılıyor ki belirsizlik insanlarda gerilime neden olabilmektedir. Özellikle belirsizliğe toleransı düşük olan kişiler için belirsizlik, stres ve kaygı kaynağı olarak algılanırken olumsuz bir duygu durumu oluşturmaktadır [28]. Bu kişiler belirsizliği kaçınılmaz, katlanılmaz ve stresli bir durum olarak yorumlamaktadırlar. Sağlık profesyonellerinin etkin ve doğru sağlık hizmeti vermek için ölümle ilgili konuşabilmesi, ölüm hakkında bilgili olması, ölümü yaklaşan hasta psikolojisini, ölümün duygusal yönünü, ölümcül hasta ve ailesinin gereksinimlerine yönelik farkında lığın olması kendisini bu doğrultuda geliştirmesi gerekir [16]. Hastaya, yaralıya ya da kazazedeye hayat kurtarıcı müdahaleler gerçekleştiren ilk ve acil yardım profesyonelleri ilk önce ölüme karşı kendi duygu ve düşüncelerini içselleştirmeleri gerekir.

Ölüm, insanoğlunun hayatındaki en temel gerçekliktir. İnsan ölümün farkındadır; ölümü bilir fakat ondan asla kaçamaz [22]. Bireyler ölümü hayatın bir parçası olarak kabul edip, yaşamı ve kendilerini bir bütün olarak algıladıkları zaman ruhsal sağlıklarını tam anlamıyla koruyacakları düşünülmektedir [29]. Eğer kişilerde ölçsüz, aşırı ve patolojik biçimde ölüm düşüncesi ortaya çıkarsa bireylerin psikolojileri olumsuz etkilenebilmektedir. Ölüme karşı alınan tavır, tutum, denge ve uyum iyi bir şekilde sağlanmadığı zaman kişilerin kaygı düzeyi artmakta, bulunduğu topluma uyum sağlaması güçleşebilmektedir [30].

Çalışmamızda en çok metafor oluşturulan ikinci kategori “üzüntü ve acı veren yönüyle ölüm” kategorisidir. Üretilen metaforlar savaş, gözyaşı, işkence, Antarktika, mağaradır (bkz. Tablo1). Oluşturulan metaforlar ölüm karşısında hissedilen acının, üzüntünün, kederin duygusal yansımasıdır. Ülkemizde yapılan bir çalışmada,

yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerin terminal dönemdeki hasta bakımında zorlandıklarını bildirmiştir. Araştırma sonuçları hemşirelerin yarısının bakım verdikleri hastanın ölümünde yoğun üzüntü duyduklarını, hemşirelerin %20'sinin çaresizlik, %13'ünün de başarısızlık hissettiklerini göstermiştir. Yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerle yapılan bir başka çalışmada benzer şekilde hemşirelerin yarıdan fazlasının (%65.7) ölüm karşısında duygularıyla başa çıkmada yetersizlik hissettiklerini ortaya koymuştur. Ölüm karşısında duygularıyla başa çıkmada yetersizlik hisseden hemşirelerin, ölüme ilişkin depresyon ölçeğinden anlamlı derecede yüksek puan aldığı belirlendiği çalışma, ölüm karşısında hissedilen olumsuz duyguların ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır [3, 31, 32]. Bu doğrultuda yukarıda bahsedilen çalışmaların sonuçları ile bizim çalışmanın sonuçları paralellik göstermektedir. Modernleşme sürecinde ölüm, dışlanmakta mücadele edilmesi gereken bir hastalık ya da aşılması gereken bir engel haline gelmiştir. Böylece modern insan, yaşamın her alanından uzaklaştırmak istediği ölüm olgusunu hastanelere hapsetmek istemekte, bu da ölümün tüm duygusal yükünü sağlık personelinin üzerine yıkmaktadır. Oysa insanlara sağlık hizmeti veren kişilerin de insan olduğunu göz önüne alırsak sağlık çalışanları da ölümle yüzleşmekten kaçınabilmekte ve ölüm karşısında kaygı duyabilmektedirler böylece kendilerini yetersiz değersiz hissedebilmektedirler [3, 33, 34]. Ölüm olayıyla sık karşılaşılacak ünitelerde çalışan sağlık personelinin ölümle ilgili kalıplaşmış, yerleşmiş duygularını önce kendisinin anlaması, bu duygularını başkalarıyla konuşabilmesi, ölümü, ölümü yaklaşan hastanın ve bu hastanın yakınlarının biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının olduğunun ve bunlarında neler olduğunun farkında olması gerekir [3]. Bu araştırma "ölüm" olgusu üzerine yapılmış bir araştırmadır. Bu araştırma sadece ilk ve acil

yardım programında öğrenim gören öğrenciler üzerine yapılmıştır. Ölüm olayı ile sık karşılaşan meslek gruplarının ölüm karşısında sergiledikleri tutumlar, davranışlar altta yatan algıda gizlidir. Ölüm eğitimin ilk ve acil yardım programının müfredatına dahil edilmesi ölüme ilişkin duyguların farkındalığına katkı sağlayacaktır. Aynı ya da benzer konular sağlık hizmeti veren tüm meslek gruplarına ve sağlık hizmeti sunacak olan öğrencilere yapılabilir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu araştırmada "yazarların kurumsal ve kişisel çıkar çatışmaları bulunmamaktadır."

Kaynakça

- [1].A. Ekşi, "Kitlelele Olaylarda Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetleri Yönetimi", Kitapana Yayınları, İzmir,2016.
- [2].I. Dökmeci ve A. H. Dökmeci, "Büyük Tıp Sözlüğü", Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 2009.
- [3].F. İnci, "Hemşirelere Uygulanan ölüme ilişkin eğitimin hemşirelerin kaygı, depresyon ve tutumlarına etkisi",Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008.
- [4]. G. Erginer, "Bir Halk Bilimcinin Gözünden Ölüm",Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- [5]. İ. Tufan, "Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık",Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- [6]. E.K. Ross,"Ölüm ve Ölmek Üzerine",Uşaklı E, çev. A.P.R.I.L Yayıncılık, Ankara,2010.
- [7]. I. Yalom, "Varoluşçu Psikoterapi",Babayiğit İZ, çev. Kabalci Yayınevi, İstanbul, 1999.
- [8]. TUİK. (2020). *Türkiye İstatistik Kurumu*. Available: <https://www.tuik.gov.tr/>
- [9]. F. Tanhan ve F. Arı, "Üniversite öğrencilerinin ölüme verdikleri anlam ve öğrenim gördükleri program açısından ölüm kaygısı düzeyleri", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, vol. 3, no. 2, pp. 34-43, 2006.
- [10]. N.AkdemirveL. Birol, "İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı", Vehbi Koç Yayınları, İstanbul,2003.
- [11]. F.AyveN. Gençtürk,"Ebe öğrencilerin ölüm, terminal dönem ve palyatif bakım ile ilgili görüşleri: odak grup çalışması", Florence

- Nightingale Hemşirelik Dergisi, vol. 21, no. 3, pp. 164-171, 2013.
- [12]. F. Sezgin, D. Koşar, S. Koşar ve E. Er, "Öğretmenlerin öğrenciye yönelik metaforların belirlenmesine ilişkin nitel bir araştırma", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, vol. 32, no. 3, pp. 600-611, 2017.
- [13]. Ç. Semerci, "Program geliştirme kavramına ilişkin metaforlarla yeni ilköğretim programlarına farklı bir bakış", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, vol. 31, no. 1, pp. 139-154, 2007.
- [14]. A. Saban, "Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, vol. 2, no. 2, pp. 131-155, 2004.
- [15]. M.M. Arslan ve M. Bayrakçı, "Metaforik Düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim öğretim açısından incelenmesi", Millî Eğitim Dergisi, vol. 35, no. 171, pp. 100-107, 2006.
- [16]. S.S. Benli ve A.Yıldırım, "Hemşirelerde yaşam doyum ve ölüme karşı tutum arasındaki ilişki", Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, vol. 6, no. 2, pp. 167-179, 2017.
- [17]. M. Demirkol, "İntihar olasılığı: kişilik özellikleri, kontrol odağı ve ölüm algısı açısından bir değerlendirme", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.
- [18]. V. Duyan, "Saygın ölüm ilkelerine ilişkin Tutumları Değerlendirme Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması". Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, vol.8, no. 1, pp. 25-31, 2014.
- [19]. D. Aktürk, "Ölümlerle çok karşılaşan servislerde çalışan hemşirelerle meslekleri gereği ölümlerle karşılaşmayan kişilerde ölüm kaygısı, sürekli kaygı ve umutsuzluk düzeyinin karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.
- [20]. K. Özdemir, "Yoğun bakım hemşirelerinde görülen ölüm kaygısı", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2014.
- [21]. M. Boysan, "Üniversite öğrencilerinde disasiyatif yaşantılar, travma ve ölüm anksiyetesi", Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Van, 2005.
- [22]. F. Tanhan ve F. Arı, "Üniversite öğrencilerinin ölüme verdikleri anlam ve öğrenim gördükleri program açısından ölüm kaygısı düzeyleri", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, vol. 3, no. 2, pp. 34-43, 2006.
- [23]. M. Yıldız, "Ölüm Kaygısı ve Dindarlık", İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2006.
- [24]. M.Q. Patton, "Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri", Bütün M, Demir SB, çev. Pegem Yayınları. Ankara, 2014.
- [25]. A. Yıldırım ve H. Şimşek, "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", Seçkin Yayınları, Ankara, 2011.
- [26]. A. Bakioğlu ve S. Demirel, "Okul yöneticilerin belirsizlik durumları algılarına ve karar verme tarzları", Eğitim Bilimleri Dergisi, no. 38, pp. 9-35, 2014.
- [27]. Y.S. Işık, "Yılan, su, söz: kadın düşmanlığı ile belirsizlik korkusu arasındaki ilişkiye dair bir yorum denemesi", Folklor/Edebiyat Dergisi, vol.24, no. 93, pp. 177-196, 2018.
- [28]. K.Y.Liao and M. Wei, "Intolerance of uncertainty, depression, and anxiety: the moderating and mediating roles of rumination", Journal of Clinical Psychology, vol. 67, no. 12, pp. 1220-1239, 2011.
- [29]. G.Karakuş, Z. Öztürk, and L. Tamam, "Ölüm ve ölüm kaygısı", Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, vol. 21, no. 1, pp. 42-49, 2012.
- [30]. Z. Özer, D. Yıldırım ve P. R. Bölüktaş, "Hemşirelik öğrencilerin ölüme karşı tutumları", Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, vol. 2, no. 4, 2015.
- [31]. Ü. Tatar, "Yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerin ölüm olayı karşısındaki anksiyete düzeyinin belirlenmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1988.
- [32]. Ş. Ökdem, "Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri servislerinde çalışan hemşirelerin ölüme ilişkin görüş ve uygulamalarının incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1978.
- [33]. E. M. Roman, E. Sorribes, and O. Ezquerro, "Nurses' attitudes to terminally III patients", J Adv Nurs, no. 34, pp. 338-345, 2001.
- [34]. P. Aries, "Batılının Ölüm Karşısındaki Tavırları", Kılıçbay MA, çev. Gece Yayınları. Ankara, 1991.